

ALIAS DE MEIS STUDIIS TIBI SCRIBAM

Latijnse brieven van studenten uit het Van Ewsum-archief te Groningen

A.H. van der Laan

In de vijftiende en zestiende eeuw bestond er in het gebied van de huidige provincie Groningen een grote rivaliteit tussen de stad Groningen en het gebied rondom de stad, de Ommelanden. De stad probeerde zowel economisch als politiek haar wil op te leggen aan de Ommelanden, die zich op hun beurt aan de macht van de stad probeerden te onttrekken onder leiding van vooraanstaande edelen. Enkele van deze edelen behoorden tot het geslacht Van Ewsum: in de vijftiende en zestiende eeuw speelden leden van deze familie een vooraanstaande rol in de Ommelanden. Onne van Ewsum (+ 1489) was één van de eerste prominente vertegenwoordigers, zijn zoon Wigbold (+ 1528) trad in zijn voetsporen en diens zoons Johan (+ 1570) en Wigbold (1521-1584) waren de laatste invloedrijke telgen van dit geslacht. Hun leidende rol op politiek en sociaal-economisch gebied in de Ommelanden is uitgebreid beschreven.¹

Over het intellectuele leven van deze edelen is minder bekend. Van Onne van Ewsum weten we dat hij verkeerde in de kring van humanisten te Aduard met geleerden als Wessel Gansfort en Rudolf Agricola. Ook Wigbold van Ewsum sr. was een erudiet man. Hij studeerde in Bologna en was in het bezit van diverse Latijnse boeken. Over zijn zoons (en met name Johan) zijn meer gegevens voorhanden, omdat in het Rijksarchief te Groningen het huisarchief van de familie Van Ewsum bewaard is gebleven. Dit archief werd pas in 1893 aan de vergetelheid ontrukkt en geïnventariseerd.² Naast vele officiële documenten (processtukken, eigendomsbewijzen en dergelijke) en andersoortige papieren (rekeningen en dergelijke) bevat het een groot corpus van circa 1350 ingekomen en minuten van verzonden brieven in het Nederlands, Duits, Frans en Latijn uit de periode 1498-1594. Door het ontsluiten van de Latijnse brieven uit deze collectie is er geprobeerd iets meer te weten te komen over het intellectuele leven van de Van Ewsums.³ Hier zullen we de aandacht richten op de brieven van de studenten die aan Johan van Ewsum schreven om te onderzoeken, welke gegevens zij ons verschaffen over het studentenleven in de zestiende eeuw.

-
- 1 M. Hartgerink-Koomans, *Het geslacht Van Ewsum. Geschiedenis van een jonkersfamilie uit de Ommelanden in de 15e en 16e eeuw* (Groningen/Batavia 1938).
  - 2 C.P.L. Rutgers, *Inventaris van het Familie-archief van het Geslacht van Ewsum berustend in het rijksarchief in Groningen* ('s-Gravenhage 1899).
  - 3 A.H. van der Laan, *Litera scripta manet. Latijnse brieven uit het archief Van Ewsum 1531-1572* (Doctoraalscriptie Groningen 1990); Y. Kuik, *Brieven uit het Van Ewsum-Archief. Ontsluiting der Latijnse correspondentie 1531-1572* (Doctoraalscriptie Groningen 1991).

In het archief Van Ewsum bevinden zich 59 in het Latijn geschreven brieven van 38 verschillende correspondenten. Van twee brieven is de auteur onbekend. Er zijn elf personen die meer dan één brief geschreven hebben. De oudste brief uit het corpus is op 16 februari 1531 door Sybrandus Bywema geschreven en de jongste door iemand genaamd Harkama op 4 april 1572. Het overgrote deel van de brieven is gericht aan Johan van Ewsum, van wie zelf slechts één Latijnse brief bewaard is gebleven. Brieven, die niet aan Johan gericht waren, werden aan één van zijn medewerkers of vrienden gezonden en door deze aan hem doorgespeeld.

De meeste correspondenten van Johan van Ewsum zijn in vier categorieën in te delen: studenten (Wigbold Bijwema, Dionysius a Campo, Christoffer en Wigbold van Ewsum, Sibrandus Groniënsis, Onno en Wigbolt Ripperda, Joannes Frisius, Bartholomeus de Jonghe, Wilhelmus Ioannis en Bernard Linge), geestelijken, familieleden en ondergeschikten of medewerkers. Slechts over een gering aantal van de brieven is achterhaald worden. Van de meesten zijn nauwelijks gegevens voorhanden en 18 van de 38 schrijvers komen ook niet verder voor in het gehele Van Ewsum-archief.

Daarentegen zijn er ook twee zeer bekende correspondenten. In de eerste plaats is er een brief bewaard gebleven van Wigbolt Ripperda, over wie dadelijk meer. Verder is er een brief overgeleverd van Gulielmus Gnapheus (Willem de Volder, 1493-1568); hij was één van de eerste hervormers in Nederland en heeft daarvan de nare gevolgen herhaaldelijk ondervonden. Hij

was rector van de Latijnse School in Den Haag en Elbing; later werd hij aan de pas gestichte (1544) universiteit van Koningsbergen benoemd tot hoogleraar aan de filosofische faculteit.

Een aantal thema's keert steeds terug in de brieven. Johan van Ewsums medewerkers en ondergeschikten vragen zijn aandacht voor vele zakelijke, bestuurstechnische kwesties. Ze vragen hem om advies, adviseren hem omtrent een te nemen beslissing of een benoeming, etcetera. Vaak is niet duidelijk meer, waar het precies om gaat, omdat verdere feiten ontbreken. Dan zijn er de brieven met een religieuze inhoud. Het blijkt, dat Johan van Ewsum zich zeer interesseerde voor theologische vraagstukken. Zo is er een soort *homilie* (kerkelijke tekstverklaring) in briefvorm van Dionysius a Campo, geheel gewijd aan een bespreking van Hebrëen 11:1, waar staat geschre-

Wigbolt Ripperda. In: *Groningsche Volksalmanak* 1839.

ven: "Het geloof is de zekerheid der dingen, die men hoopt, en het bewijs der dingen, die men niet ziet." Helaas heeft deze brief de tand des tijds niet geheel ongeschonden doorstaan, zodat sommige passages onduidelijk zijn. Albertus Holtmannus schrijft over de naderende dreiging voor hen, die het protestantisme aanhingen. Hij meldt dit niet zonder reden aan Johan: deze genoot de reputatie een vriend der hervormers te zijn. Dit was zeer tot zijn eigen ongenoegen, want vanwege zijn positie tegenover de katholieke overheid kon hij zich althans openlijk geen al te revolutionaire (protestantse) ideeën veroorloven. Dat de protestanten in stilte inderdaad zijn sympathie genoten, wordt in diverse brieven gestaafd. Verder is er een prachtige brief van Henricus Leddensis, waarin deze zijn grote verontrusting van zich probeert af te schrijven, die is ontstaan nadat hij verscheidene voortekens aan de hemel heeft gezien, die hem ervan overtuigden dat weldra de Zoon Gods zou wederkeren.

Alle brieven zijn geschreven in een periode waarin zich vele tumultueuze verwikkelingen op religieus en politiek gebied voordeden. Deze komen ook uitgebreid aan de orde in het relaas van de correspondenten. Zo doen Johans broers Christoffer en Wigbold verslag van de strijd in Vlaanderen tussen de troepen van Karel V en Frans I. In andere brieven wordt verder heet van de naald bericht over de strijd tussen Venetianen en Turken in Italië, tussen katholieken en hugenoten in Frankrijk, over een oproer in Florence, over de slag bij Algiers (1541), over studentenonlusten in Toulouse en het aanstaande bezoek van Maria van Hongarije aan Groningen op 20 juni 1545.

Tenslotte zijn er de brieven van de elf studenten die door Johan van Ewsum gesubsidieerd werden. Zij schrijven hem hoe het er voor staat met hun studie. Na royale dankbetuigingen en loftuitingen volgt dan vaak een verzoek om meer geldelijke steun. Sommigen vermelden ook recente gebeurtenissen in hun studiestad of omgeving.

Allereerst is er de interessante brief van Sibrandus Groniensis, gedateerd 5 januari (1534?). De schrijver is een onbekende; wellicht kunnen we hem identificeren als de "Sibrandus Frisius de Grunenga egens" die op 16 november 1535 aan de universiteit van Leuven als student werd ingeschreven.⁴ Hij schrijft een lange en leuke brief met drie anekdotes over studenten. Ten eerste vertelt hij over een Duitse student van adel, die samen met zes of zeven anderen van edele afkomst jonge vrouwen aanrandde, 's nachts voorbijgangers molesteerde en huizen binnendrong om alles kort en klein te slaan. De rector zette hem gevangen, maar er ontstond een grote rel en studenten bedreigden de rector met de dood. Bovendien verscheen de vader van de student met 20 ruiters. Uiteindelijk werd de gevangene weer vrijgelaten. Het tweede verhaal betreft een jonge student-bisschop, die door de rector voor de maaltijd werd uitgenodigd. Toen hij met drie dienaren verschenen was, probeerde de rector (waarom weet Groniensis niet) hem na het maal te overmeesteren, maar de jongeman ontkwam door het raam. Zijn kok werd echter in de boeien geslagen. De jonge bisschop versloeg vervolgens in zijn eentje de vier mannen die zijn kok bewaakten! Groniensis verbaast zich

---

4 *Matricule de l'Université de Louvain*, E. Rensens, J. Wils en A. Schillings eds, 10 dl. (Brussel 1903-1969) IV, nr.36, 131.

erover, dat men studenten zoiets straffeloos toestaat, hoewel hij dit staaltje dapperheid wel bewondert.

Tot besluit heeft hij iets rampzaligs uit Toulouse gehoord. Daar heeft de rector drie studenten van zeer goede komaf, die hij 's nachts dronken op straat was tegengekomen, elk voor één van de drie scholen van de stad aan een kruis laten ophangen. Toen zij de volgende ochtend door de andere studenten werden ontdekt, ontstond er een groot tumult. Men vormde een samenzwering en barricadeerde de huizen van de rector, de doctoren en andere medeplichtigen. In één nacht zijn al deze heren de vuurdood gestorven. Deze tol betaalden ze voor hun zothed, aldus Groniensis. Een gebeurtenis als deze schijnt niet op zichzelf te staan. Rond de universiteit van Toulouse was het in deze jaren steeds onrustig, want

Humanism, the progress of religious reform, the struggles of the various political elements for supremacy, the strenuous efforts of the students and professors to maintain their ancient privileges, - all of these had their effect on the spirit of the nations [studentenbroedersschappen gebaseerd op nationaliteit] and caused constant strife and turmoil, especially between the years 1533 and 1536.⁵

Helaas vertelt Groniensis niets over zijn eigen studie: "Een andere keer zal ik u over mijn eigen studies schrijven."

Bernard Linge schreef op 9 januari 1536 een briefje aan Johan van Ewsum. Van hem weten we slechts dat hij in Leuven studeerde, waarschijnlijk Hebreuws. Vanwege een verwonding aan zijn rechterduim kan hij moeilijk schrijven; hij schrijft uit beleefdheid, zonder vermeldenswaardigheden.

Veel langer en interessanter zijn de drie brieven van ene Dionysius a Campo. Hij werd op 5 juni 1537 aan de universiteit van Leuven als student ingeschreven.⁶ In het Van Ewsum-archief komt hij verder niet meer voor, hoewel uit deze brieven blijkt dat hij een goede vriend van Johan van Ewsum was. Verdere gegevens over deze man heb ik nog niet kunnen achterhalen. Zoals boven vermeld is zijn eerste brief (d.d. 15 maart 1537) een soort *homilie* in briefvorm, volledig gewijd aan Hebréeën 11:1, waaruit A Campo's belangstelling voor en kennis van theologische vraagstukken blijkt. Waarschijnlijk hield hij zich op in reformatorische kring.⁷ A Campo's tweede en derde brief zijn gericht aan zijn en Van Ewsums goede vriend Regnerus Praedinius (1510-1559), de vermaarde bijbels-humanist uit Winsum, die lange tijd rector was van de Groningse St. Maartensschool en haar tot grote bloei bracht. Helaas zegt A Campo in geen van deze brieven iets over zijn eigen studie: zijn tweede brief (d.d. 25 juni 1537) is slechts een kort briefje uit beleefdheid en in de derde (d.d. 8 augustus 1537) vertelt hij enig actueel nieuws uit Italië.

Johans broers Christoffer en Wigbold behoren eveneens tot de categorie studenten, die hem brieven in het Latijn stuurden uit hun studiestad Leuven. Zij werden op 9 november 1540 ingeschreven aan de universiteit.⁸ Christoffer van Ewsum was na zijn terugkeer grietman (hoofd van rechtspraak en

---

5 J.C. Dawson, *Toulouse in the Renaissance. The Floral Games; University and Student Life; Etienne Dolet (1532-1534)* (New York 1966) 121.

6 *Matricule*, IV, nr. 77, 156.

7 Hartgerink-Koomans, *Het geslacht Van Ewsum*, 185.

8 *Matricule*, IV, nr. 47, 219.

bestuur) in Vredewold. Vervolgens verbleef hij voornamelijk in Jennelt (Oost-Friesland). Hij stierf in 1583.⁹ Wigbold verdeelde na terugkeer uit Leuven zijn bezittingen met Christoffer en woonde als 'alleenheerser' van Vredewold op de borg Nienoord te Leek. Van 1547-1549 maakte hij een bedevaart naar het Heilige Land. Tientallen jaren stortte hij zich vol vuur op het ontginnen van de veengebieden die hij bezat en deze hele onderneming leidde uiteindelijk tot zijn financiële ondergang. *In politicis* had hij een prominentere rol dan Christoffer; hij trad steeds op als voorman der Ommelanden, was één van de eerste Ommelander edelen die de Unie van Utrecht onderschreven en had een groot aandeel in het verzet tegen de Spanjaarden. Hij stierf dan ook op 30 januari 1584 te Oterdum aan de verwondingen, die hij kort tevoren had opgelopen tijdens een expeditie tegen Spaansgezinde troepen.¹⁰

Vanuit Leuven schreven Christoffer en Wigbold zeven Latijnse brieven aan hun broer Johan. Deze stad was in die jaren (1541-1543) betrokken bij de strijd, die Karel V en Frans I onderling uitvochten in België. De verwikkelingen hieromtrent en de gebeurtenissen op religieus gebied vormen het hoofdbestanddeel van hun brieven. Op 19 september 1542 schrijft Christoffer:

We zijn gezond en leven niet als studenten, maar als soldaten, omdat bijna in alles een gedaanteverwisseling heeft plaatsgevonden, zodat studenten hun boeken, monniken hun kappen wegwerpen en naar de wapens grijpen, omdat ons uit 3000 studenten nauwelijks 400 zijn overgebleven, die niet in het leger of naar Duitsland zijn gevluht.

In deze tijd lag Maarten van Rossum, maarschalk van Gelre, bondgenoot van Frans I, met zijn leger voor Leuven; hij staakte het beleg op 2 augustus 1542. Ook veel ander nieuws van het krijgfront lezen we in de brieven: de bezetting van Luxemburg door Frans I, het beleg van Mézières, een transport van zware kanonnen naar Roermond en dergelijke.

Ook deze correspondenten wijden helaas slechts weinig woorden aan hun studiebezigheden. Alleen Christoffer zegt in zijn brief van 6 januari 1542:

[...], zodat onze studies en de muziek en alles, waarvoor wij ons inspannen, goede vorderingen maken, zodat wij naar mijn oordeel met de dag vooruitgaan. Ook beginnen we steeds vertrouwder te raken met de Franse taal, omdat we veel omgang hebben met enkele Franse edelen (namelijk de heren De Granvelle), niet alleen vanwege de Franse taal, maar met name vanwege de goede zeden, waarmee zij begiftigd zijn, omdat ze van kindsbeen af aan het hof zijn opgegroeid en hun vader een zeer hoge functie bekleedt bij de keizer.

Deze vader was Nicolas Perrenot de Granvelle (1484-1550), raadsheer van Karel V en lid van de Geheime Raad te Brussel. Christoffer en Wigbold hadden dus wellicht omgang met de latere bisschop van Atrecht, Antoine Perrenot de Granvelle, die zo'n prominente rol speelde tijdens het begin van de Nederlandse rebellie tegen Philips II. Over de studie wordt verder met geen woord gerept.

De eerste, van wie we uit zijn (drie) brieven iets meer vernemen over zijn studie, is een zekere Bartholomeus de Jonghe. Over deze man is ons verder

---

9 Hartgerink-Koomans, *Het geslacht Van Ewsum*, 310-321.

10 Ibidem, 162-3 en 266-309.

niets bekend, behalve dat hij advocaat "in de hove van Friesland"¹¹ was. Hij studeerde rechten in Leuven. Zijn eerste brief (d.d. 20 september 1550) begint met een uitgebreide dankbetuiging aan Johan van Ewsum voor al diens gunsten; dan vraagt de schrijver nogmaals om diens hulp: nu hij al behoorlijk met zijn studie gevorderd is, wil het niet echt meer vlotten. Bartholomeus vraagt Van Ewsum om hem "voor een schipbreuk te behoeden en veilig naar de kust te brengen" door ervoor te zorgen dat De Jonghe tot de *prolytai*, de vijfdejaars rechten, kan worden toegelaten. Op 1 februari 1551 vraagt hij Johan vervolgens om diens toestemming voor het lopen van een stage in Brussel om

de praktijk met de theorie te verbinden, want deze twee zijn zo verbonden, dat ze niet gescheiden kunnen worden. [...] Ik zal me daarin [in het praktische deel] zo oefenen, dat in korte tijd die studie wordt afgerond, die bestaat uit de kennis der stellingen, de manier van het procederen en het samenstellen van de documenten, en ermee wordt afgesloten.

Al zijn capaciteiten zal hij vervolgens in dienst van Van Ewsum stellen. Ook zijn derde brief (zonder jaartal) is volledig gewijd aan dankbetuigingen en dit soort beloften.

Ook Wigbold Bijwema studeerde rechten in Leuven en hij vertelt eveneens iets meer over zijn studie. Zijn familie kwam uit Faan, een gehucht bij Zuidhorn. Zijn vader was grietman in Langewold; toen hij overleed, werd Johan van Ewsum aangesteld als voogd over Wigbold en zijn zusters Grethe en Ursula. In april 1552 werd Wigbold ingeschreven aan de universiteit van Leuven¹² en ging hij rechten studeren, zoals hij zelf zegt in zijn tweede brief (d.d. 17 januari 1553, die Johan van Ewsum op 4 februari ontving). Hierin is hij optimistisch: hij verwacht veel vooruitgang en zal in de zomer de graad van *bacchalaureus* behalen. Dan vraagt hij Van Ewsum om hem geld te zenden, want het *corpus iuris*, dat hij van iemand in bruikleen had, heeft hij terug moeten geven en hij zal nu een nieuwe moeten aanschaffen. Ook zal hij met het geld nieuwe kleren kopen en schulden afbetalen. In zijn eerste brief (d.d. 22 september 1552) en een derde (d.d. 17 januari 1553, aan zijn neef) klaagt Wigbold ook al over het dure leven in Leuven. Hij denkt erover om naar een plek te verhuizen waar het leven goedkoper is. Zo moet iemand, die bij een doctor of licentiaat in huis wil wonen, daarvoor de buitensporige som van 80 Karolusguldens neertellen, schrijft Wigbold verontwaardigd. Om de kosten nog enigszins te drukken stuurt zijn broer Egbert hem boter en vlees vanuit Groningen. De rest moet hij echter zelf kopen; daarom verzoekt hij ook zijn neef om voor hem bij de Van Ewsums zijn zaak te bepleiten, zodat ze hem geld zullen sturen. Hiervoor zal hij een schuldbekentenis tekenen en hij zal niets over de balk smijten. Dit was een delicate kwestie, omdat Wigbolds voogd al voor zijn vertrek van mening was dat hij niet over voldoende geld kon beschikken om zich een studie in het buitenland te kunnen permitteren.¹³

---

11 *Inventaris*, Rutgers, reg. nr. 511 (20-4-1556).

12 *Matricule*, IV, nr. 28, 451.

13 Hartgerink-Koomans, *Het geslacht Van Ewsum*, 188.

Tenslotte heeft Bijwema nog een interessant gerucht gehoord. De paus zou samen met vijf kardinalen in Rome een college hebben gesticht voor Duitse studenten, die daar gratis zouden kunnen studeren op voorwaarde, dat ze na hun studie een kerkelijk ambt in Duitsland op zich zouden nemen. Gezien zijn financiële perikelen had Wigbold er wel oren naar en zelfs was hij al van plan samen met enkele andere jongens in de winter van 1552-3 naar Rome te vertrekken, maar uiteindelijk deinsden ze toch allemaal terug voor het idee zich tot het priesterambt te verplichten. Als er nou een functie als bisschop of kanunnik in zou hebben gezeten ...

Wilhelmus Ioannis, over wie verder geen gegevens voorhanden zijn, schreef in 1563 een brief aan Johan van Ewsum met daarin het verzoek om hem een beurs ter beschikking te stellen: Ioannis is voornemens aan een studie theologie te beginnen en daarna

de heilige wijdingen te aanvaarden en wel zo, dat ik (als God mijn wensen begunstigt) zowel door mijn scholing als door mijn levensvoorbeeld zoveel mogelijk mensen aan kan sporen om onze Heer Jezus Christus na te volgen.

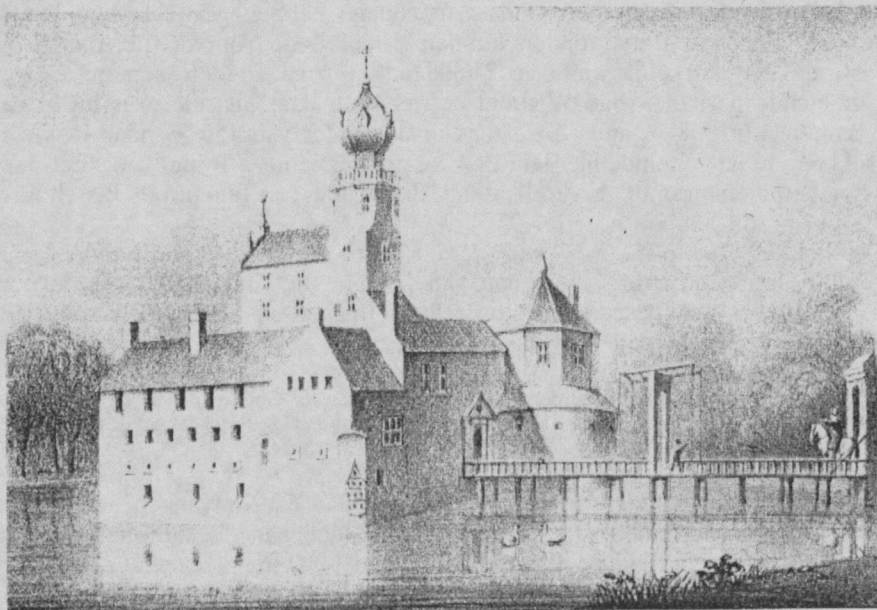
Van dit soort brieven zal Van Ewsum er meer dan één ontvangen hebben.

Alle tot nu toe genoemde studenten studeerden aan de katholieke universiteit van Leuven. De laatste drie te vermelden jongemannen echter, die door Johan van Ewsum financieel gesteund werden, togen naar Genève om daar aan de pas (in 1559) door Calvin gestichte universiteit te gaan studeren. Het waren Joannes Frisius en de broers Onno en Wigbolt Ripperda. Waarschijnlijk reisden ze samen, hoewel dit uit hun brieven niet expliciet blijkt: Onno schrijft, dat ze op 17 maart (1563) uit Groningen zijn vertrokken om op 25 april in Genève te arriveren. De eerste brief uit deze stad is van Frisius, gedateerd 28 juli 1563; bovendien schreven hij en Wigbolt Ripperda allebei nog één brief, gedateerd 15 december 1563. Onno's brief is ongedateerd.

Over Joannes Frisius is ons verder niets bekend. Zijn naam ontbreekt in de matrikels (inschrijflijsten) van de Geneefse universiteit. Ook in zijn brieven geeft hij niet veel informatie:

Maar om nu onze situatie hier met een vloed van woorden uit de doeken te doen en onze levensgewoonte aan te geven en zo in details uiteen te zetten, alsof Uwe Voortreffelijkheid, als ik er niet over zou schrijven, hiervan niets zou weten of begrijpen, acht ik overbodig.

Hij geeft zijn brief mee aan een goede vriend, die aan Johan van Ewsum mondeling zoveel zal vertellen als hij maar zal willen weten. Opmerkelijk genoeg heeft hij het over zijn "matige ijver, niet al te groot" waarmee hij de dagelijkse colleges en de tijd erna doorbrengt. Genève noemt hij een fantastische en zeer vrome stad. Ook in zijn tweede brief vindt hij het niet nodig uitgebreid over zichzelf te spreken. Wel zegt hij dat het hem steeds beter gaat en hij begonnen is met "de leer van Gods Woord, tucht en staatspolitiek." Hij leeft nu zuiniger dan vlak na aankomst, toen hij veel geld uitgaf aan boeken en andere benodigdheden.

De borg Ewsum rond 1600. In: *Groningsche Volksalmanak* 1844.

Van de broers Ripperda weten we meer.¹⁴ Onno (1534-1569) en Wigbolt (1535-1573) waren twee van de vier zoons van Fokko Ripperda en Johan van Ewsums oudste zuster Anna. Johan ontfermde zich over hen, nadat hun moeder en vader respectievelijk in 1555 en 1560 waren overleden. Hij stuurde ze naar Genève om daar te gaan studeren aan de pas gestichte protestantse academie. Ook verbleven ze in 1565 of begin 1566 in Orléans. Terug in Groningen hadden ze een belangrijk aandeel in de vernieling van de gehele inboedel van de kerk te Winsum op 14 september 1566 en ondernamen ze hier nog een tweede "beeldenstorm" op 16 november van dat jaar.¹⁵ Hoewel ze door de hoofdmannenkamer te Groningen gesommeerd werden de meege-nomen kostbaarheden terug te brengen, deden ze dit niet. In 1568 kozen ze dan ook de zijde van Lodewijk van Nassau, toen deze Groningen binnenviel. Ze bleven beiden in het leger der prinsgezinden. Onno sneuvelde in Frankrijk; Wigbolt leidde in de jaren 1572-3 als commandant van de troepen in Haarlem de verdediging van deze stad, toen zij werd belegerd door de Spanjaarden. Nadat die de stad hadden veroverd, werd Wigbolt op 10 juli 1573 door hen ter dood gebracht.

Onno begint zijn brief met een verzoek om meer geld, want

---

14 Ibidem, 259.

15 *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, 67 (1948), 173-5, 178 en 215.

door onze onbekendheid met de zeden van de mensen en de streken zijn we overal op onze reis door handelaren en herbergiers uitgekleeft, zodat we zeer weinig geld overhadden, toen we in deze stad arriveerden.

De bedoeling was om burgerlijk recht te gaan studeren, maar dat blijkt niet te kunnen in Genève; ze wachten nu op advies van Van Ewsum. Verder nieuws over de studie ontbreekt; Onno schrijft alleen nog over de verwickelingen in de godsdienstoorlog in Frankrijk. Ook Wigbolt vermeldt, dat zij zeer tot hun spijt de studie van het burgerlijk recht moeten ontberen. Daarom leggen ze zich toe op andere, voor hen minder nuttige studies. Ze maken goede vorderingen in de theologie en kennis der talen. Helaas laat ook hij het hierbij.

Meer dan een kwart der correspondenten, die brieven in het Latijn aan Johan van Ewsum schrijven, is student en wordt door hem financieel ondersteund. Dit wijst erop, dat Johan een goede, universitaire opleiding voor jonge vrienden en verwanten uit zijn omgeving bijzonder op prijs stelde en stimuleerde. Dit is niet verbazingwekkend: Van Ewsum was zelf een erudiet man. We weten dat hij zeer waarschijnlijk in Leuven studeerde en daar optrok met Praedinius. Hij beheerste het Latijn, had kennis van het Grieks en was bedreven in het Romeins recht. Zijn brede belangstelling voor allerlei zaken op intellectueel gebied erfde hij van zijn vader en grootvader, die zoals vermeld ook zeer ontwikkeld waren.

De Latijnse brieven van de studenten bevatten helaas slechts weinig gegevens over hun studie. De meesten studeerden rechten en wel in Leuven, zoals de meeste studenten uit Groningen in die tijd. Zij hadden hier een eigen centrum, het *Collegium Groninganorum*, met een eigen postverbinding.¹⁶ Meer uitgebreide informatie over bijvoorbeeld het curriculum, de kwaliteit van de docenten en de colleges, en dergelijke ontbreekt; wel lezen we een aantal kleine wetenswaardigheden en anekdotes, die anders verborgen zouden zijn gebleven. Wellicht zal een uitgebreider onderzoek naar de inhoud van de Latijnse brieven in het Van Ewsum-archief en hun auteurs (dat ophanden is) ook meer interessante gegevens opleveren over deze Groningse studenten en de academische wereld waarin een ieder van hen korte tijd leefde.

---

16 Hargerink-Koomans, 176.

EEN STUDENT IN ZYJN KAMER.

*Je ben een Student in d'ard' en i' gewoel
 Je nu nietst d'el' en ga door toe en aarde loven
 Dus doe en zucht na de bevolste verhooren
 Voor schied vermaet nae en d' fuchig doet
 Met Konig is nu eijde de vuerde se nye ste
 De vuerde se nye goud nye zuden nye schreken
 Met kuisa vica nu gote nye armer vol nye orden
 Met leven vol gmaet nye heer de vuerdeent god*

STUDIOSUS IN CUBICULO.

*Pone supercilium tunc mihi desipit orbis
 Inlucumq' aliud nil nisi vulgus habet
 Vobis en omnem totus studiosus in otium
 Pallada Pieria claudit utramque domo
 Nam capiat calmos meus et insipientia culor
 Si gladius Mavors in meos inquit erit
 At qui tam superum variorū Myla perimunt
 Vna Lycei nam docti Lyceia pede*

Student in zijn kamer. Gravure uit het einde van de zeventiende eeuw. In: W.Th.M. Frijhoff, *la société néerlandaise et ses gradués, 1575-1814* (Amsterdam 1981).